

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/22271> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Peele, Ada

Title: Een uitzonderlijke erfgenaam : de verdeling van de nalatenschap van Koning-Stadhouder Willem III en een consequentie daarvan : Pruisisch heerlijk gezag in Hooge en Lage Zwaluwe, 1702-1754

Issue Date: 2013-11-19

9 De afwikkeling van een hangende kwestie

De financiële administratie en de opvolging van Christiaen Swaens

Inleiding

Begin 1712 overleed Christiaen Swaens, de schout, baljuw, en ontvanger van de belastingen van de heerlijkheid Hooge en Lage Zwaluwe.¹ Zijn weduwe, Maria Swaens-Vivien, rondde als boedelhoudster de werkzaamheden van haar overleden man af.² Deze gang van zaken was niet ongebruikelijk. Zo moest de weduwe onder andere nog rekeningen opmaken en afgeven bij het dorpsbestuur. Tevens diende zij de door haar man geïnde belastingen af te dragen.³ Dit waren de gewone en buitengewone verpondingen en de personele en reële honderdste en tweehonderdste penning. Als zij dit niet op tijd deed was het dorpsbestuur verplicht boetes en kosten te betalen. Schout en schepenen waren verantwoordelijk voor de afdracht van belastinggelden aan de Staten van Holland. De door mevrouw Swaens afgegeven rekeningen werden vervolgens afgehoord en afgesloten. Bovendien werd een aantal door Christiaen Swaens ingediende declaraties bestudeerd en te hoog bevonden. Voorts was een aantal schepenen er niet erg tevreden over dat de functie van schout-baljuw en die van ontvanger van de verpondingen door één persoon werden uitgeoefend. Toen er een opvolger voor Swaens benoemd moest worden werd de heer van de Zwaluwen dan ook verzocht deze twee functies te scheiden. Voor de pas aangetreden Pruisische heer en zijn functionarissen te Den Haag was dit een eerste kennismaking met problemen in Hooge en Lage Zwaluwe. Daarom kan dit geval worden beschouwd als diens leerschool in interne Zwaluwse zaken. Allereerst zal worden ingegaan op de persoon Swaens en de cumulatie van functies bij hem.⁴

1 De invordering van belastingen geschiedde door collecte of verpachting. In 1748 werd de inning van belastingen door middel van verpachting afgeschaft.

2 Een boedelhouder is degene die in het bezit van de boedel blijft totdat deze onder de erfgenamen verdeeld is. Dit is meestal de langstlevende echtgeno(o)t(e), die van rechtswege de gemeenschappelijke boedel mag behouden. Het is niet bekend of zij deze werkzaamheden zelf heeft uitgevoerd.

3 Vrouwe Maria Swaens-Vivien, in de bronnen vaak aangeduid met *haer Ed.*, was niet alleen de weduwe van de voormalige schout-baljuw, maar ook een dochter van Nicolaas Vivien (1631-1692), heer van Bovignies en raadpensionaris van Dordrecht, en Cornelia van der Meer. De familie was verwant aan de meest aanzienlijke geslachten van Dordrecht, zoals de familie De Witt. Haar vader was een volle neef van Johan de Wit en diens vervanger als raadpensionaris. Maria's bezit bestond voornamelijk uit landerijen in de buurt van Dordrecht. De weduwe was trouwens zelf grootgrondbezitters in Hooge en Lage Zwaluwe. Tevens bezat zij daar een aantal huizen en een landgoed of luthof. De Zwaluwse goederen van Maria Swaens werden vanwege achterstand in de afrekening van de gewone en buitengewone verpondingen over 1753 en 1754 door het dorpsbestuur verkocht. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 784 t/m 812.

4 Zie voor het belastingstelsel hoofdstuk 8.

9.1 Benoeming en overlijden van Christiaen Swaens

In 1688 verzocht Christiaen Swaens aan Koning-Stadhouder Willem III de ambten die hij in Roosendaal en Nispen bekleedde te mogen ruilen voor ambten in de heerlijkheid Hooge en Lage Zwaluwe. Willem III kwam aan zijn verzoek tegemoet. Hij schreef dat Swaens vanwege zijn bekwaamheid, veelzijdigheid en ervaring niet alleen werd benoemd tot schout, maar ook tot dijkgraaf van Hooge en Lage Zwaluwe.⁵ Swaens werd in zijn officiële aanstellingsbrieven schout genoemd, maar hij trad ook op als baljuw. De ene keer ondertekende hij zijn stukken als schout en bij een andere gelegenheid als baljuw. Dit was uiteraard afhankelijk van in welke functie hij dit deed. Ook werd hij daar tegelijkertijd aangesteld als ontvanger van de belastingen. Swaens nam al deze functies over van zijn voorganger Anthonij van Schuijlenburg.⁶ Vermoedelijk had hij overplaatsing aangevraagd omdat hij met zijn gezin al in de Zwaluwen woonde. Daar hadden zij ook veel bezittingen.

Swaens vervulde van 24 augustus 1688 tot aan zijn dood in 1712 een groot aantal bestuurlijke en financiële functies in de Zwaluwen.⁷ Dit kwam in die tijd meer voor zeker in kleine dorpen.⁸ Swaens moet een druk bezet man geweest zijn. Blijkbaar was het

Figuur 6 Overzicht functies en inkomsten van Christiaen Swaens

Functie	Plaats/polder	Salaris in guldens per jaar
Schout-baljuw	Hooge en Lage Zwaluwe	200
Dijkgraaf	Oude en Nieuwe land en de Vierendelenpolder	146
Dijkgraaf	Nieuwe Zwaluwse Polder	62
Dijkgraaf	Royale Polder	160
Heemraad	Emiliapolder	100
Gezworene	Binnen- of Kikvorsenpolder	25 of 30
Onbekend	Zonzeelsepolder	15
	Overige inkomsten	
Ontvanger van de belastingen	Hooge en Lage Zwaluwe	420 aan tantièmes
	Koopdagen en boetes	Onbekend
	Alle emolumenten ⁹	500 à 600

5 GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 45, 403-404, Brief van Willem III (24 augustus 1688); 410, Aanstellingsbrief voor Swaens (24 augustus 1688). Op 1 september 1688 had Christiaen Swaens voor de Nassause Domeinraad zijn eed afgelegd als dijkgraaf van Hooge en Lage Zwaluwe.

6 GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 45, 403, Brief van Willem III (24 augustus 1688).

7 GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 45, 402 en 405, Aanstellingsbrief voor Swaens (17 oktober 1711).

8 NA, 1.08.11, ND, inv. 686, folio 865 e.v., Amptboek, index tot ca. 1795.

9 De hoogte hiervan kon nogal variëren en in het bijzonder die van de boetes.

Afb. 53 Een aantal gronden van Christiaan Swaens en Maria Swaens-Vivien in de Zwaluwen. Detail van een kaart van het Kerkenlandt, de Gerley en de aanwassen van de buitenomloop, liggende voor de Keenepolder in Lage Zwaluwe, door S. Vereijcs, 9 augustus 1674.

niet voor iedereen helemaal duidelijk wat hij deed: ‘soveel men verstaet vande ampten van Heer Swaens’, werd tijdens een vergadering van het college van schepenen opgemerkt.¹⁰ Daarom liet Swaens zich in een aantal functies door een en dezelfde substitueet bijstaan. Hij bleef zelf wel verantwoordelijk. Zoals gezegd bekleedde Swaens in Hooge en Lage Zwaluwe een groot aantal functies en genoot de daarbij behorende inkomsten.¹¹ Dit legde hem geen windeieren: hij kwam uit op een jaarinkomen van ten minste 1.628 gulden.¹²

Rond kerstmis 1710 werd Swaens geveld door een ernstige ziekte. Hij was bijna blind geworden en kon vanaf die tijd niet meer werken en reizen.¹³ Maria Swaens beloofde dat zodra haar man hersteld was en zich weer enigszins kon verplaatsen, hij meteen naar Den Haag zou gaan om zijn eed van trouw en onderwerping aan de Pruisische heer af te leggen.¹⁴ Hij diende dit te doen in handen van de buitengewone gezant Von Hymmen. Begin 1712 overleed Christiaan Swaens. Uit de begraafrekening van dat jaar

¹⁰ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 1v (20 maart 1712).

¹¹ GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 40v-41r, Adriaan Anemaet aan Frederik I (7 maart 1712).

¹² Zie figuur 6.

¹³ GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 45, 305, Doktersverklaring op 25 september 1711 afgegeven door de arts L. Buijscher te Breda.

¹⁴ GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 45, 304, Maria Vivien waarschijnlijk aan Von Hymmen (27 februari 1711). Christiaan werd niet meer beter. In december 1711 schreef Van Santen in zijn sollicitatiebrief aan Frederik I dat Swaens ‘niet alleen is gekoome tot seer Hooge jaaren, maar nog blind en[de] genoegsaam kints geworden is, en[de] besogt van eene swaare siekte, dervoegen, dat in wijnig tijts, des selfs doot menschelijker wijze ’t eenemaal apparent is’. Zie GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 45r, Van Santen aan Frederik I (december 1712).

305

Ich ondergeteekende Lambertus Buijscher Doctor
 Medicina woonende binnen de Stad Breda certificeren
 bij desen op den Eed in het aenvegen van mijn ampt
 gedaen, dat Christiaan Swaens Baillic en Dijkgraeff
 van de Zwaluwen omtrent Kersmisse van den voorleden
 jaere 1710. is aengetast en overvallen geworden door
 een scer swaer overvall ende siechte, waerdoor hij
 van het gebruik van sijn gesigte genoegsaem geprivent
 ende vorders onbegiaem is geweest, om eenige affaires
 te verrigten, sijnde den selve op deesen huidige dage
 door het voors: overvall nog soodanig geen commodeert,
 dat hij geen de minste affaires soude konnen doen ofte
 waarnemen, ende veel min eenige rechte onderneemen;
 Actum bianca Breda den 25. sept. 1711.

L. Buijscher
 Med: Doctor.

Afb. 54 Doktersverklaring van L. Buijscher voor Christiaan Swaens, 25 september 1711.

blijkt dat hij in de Nederduits Gereformeerde Kerk te Hooge Zwaluwe werd begraven.¹⁵ Bernard van Santen die tijdens het leven van Swaens naar de opvolging had gesolliciteerd, werd door Frederik I als zijn opvolger benoemd.¹⁶

9.2 Verzoek tot scheiding van het ambt van ontvanger van het schout- en baljuwschap

De Zwaluwse president-schepen Leendert Dingmans wilde dat in het belang van de Zwaluwen het ambt van ontvanger voortaan zou worden gescheiden van het schout- en baljuwschap.¹⁷ Hij belegde met de overige acht schepenen en secretaris Adriaan

¹⁵ De rekening, groot 16 gulden en 10 stuivers, werd op 15 februari 1712 betaald. Zie RAT, 2507, NZ, inv. 914-915, Kerkrekening van 1712 met bijlagen.

¹⁶ Zie ook hoofdstuk 10.

¹⁷ GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 36-37, Rekest van de Zwaluwse schepenen aan Frederik (7 maart 1712).

Anemaet in zijn huis een vergadering om zijn voorstel naar voren te brengen.¹⁸ Het overlijden van de schout-baljuw en het aantreden van de nieuwe heer van Hooge en Lage Zwaluwe waren blijkbaar voor hem redenen om te proberen verandering in de bestaande bestuurlijke en financiële situatie te bewerkstelligen. Tijdens de bijeenkomst op 24 februari 1712, waarbij vier schepenen aanwezig waren, betoogde Dingmans dat de twee functies gescheiden behoorden te worden ‘uijt oorsaken dat hetzelfde tot ruïne van dezelve plaets t’eenemaal is’. Het was immers onaanvaardbaar dat Swaens als ontvanger aan de schout en de schepenen ieder jaar verantwoording diende af te leggen van zijn financiële handelen, terwijl hij zelf tevens schout was. Dit zou betekenen dat hij aan zichzelf verantwoording af moest leggen. Van de schepenen bleek niemand, zonder de medewerking van de schout, in staat te zijn de ontvanger de verpondingsrekeningen op te laten maken. Wanneer de ontvanger in gebreke bleef en er geen schikking met hem kon worden getroffen, diende de schout-baljuw een procedure tegen de ontvanger op te starten. Dat deed hij niet omdat hij zelf ook ontvanger was. Door deze vermenging van functies was er geen controle op het doen en laten van Swaens als ontvanger mogelijk. Soms werden de rekeningen van de verpondingen na verloop van vele jaren pas opgesteld. De rekening van de honderdste penning was in geen tien jaar afgesloten. Dit was mogelijk omdat hier sprake was van een doorlopende rekening waarbij het batig of nadelig jaarsaldo in de rekening van het volgende jaar werd verdisconteerd. Ook stonden er posten in deze rekening voor onnodige reizen, vacaties en verteerkosten die niet werden verwijderd. Volgens de schepenen bleef hierdoor de ontvanger de meester van de penningen. Dit probleem kwam ook in andere plaatsen voor en was daarom een veel gehoorde klacht.¹⁹

Oude problemen

In de beide dorpen was dit probleem niet nieuw. Aan het einde van de zeventiende eeuw toen Willem III nog heer van Hooge en Lage Zwaluwe en Swaens al in functie was werden over soortgelijke problemen bij de heer klachten ingediend. Een aantal inwoners klaagde over het gedrag van de schout en schepenen bij het heffen van de honderdste en tweehonderdste penning, het betalen van de verpondingen en het omslaan van de dorpslasten. Om deze klachten te voorkomen liet Willem III, op advies van de Nassause Domeinraad, in januari 1699 een reglement uitvaardigen.²⁰ Ter vermijding van onnodige vacaties, reis- en verteerkosten werd in een van de artikelen aangegeven

¹⁸ Dit waren de schepenen Pieter Anemaet, Pieter Antoni den Engelsen, Jacobus Barendse Smit, Cornelis Jansen van Bavel, Hendrik Pinxteren, Abraham Noeij, Severijn Hesius en Johan Silvius, alsmede secretaris Anemaet. Dingmans gaf bode Huig van Gent opdracht de acht schepenen en secretaris Anemaet uit te nodigen bij deze vergadering aanwezig te zijn. Omdat dit één dag van tevoren gebeurde kwamen maar vier schepenen opdagen. Alleen Anemaet, Den Engelsen, Smit en Van Bavel gaven aan het verzoek gehoor. Zij vormden met vijf personen toch een meerderheid.

¹⁹ Kappelhof, *Belastingheffing*, 171-172.

²⁰ NA, 1.08.11, ND, inv. 611, 136v, *Reglement*. Dit reglement werd door Willem III op 19 januari 1699 in Kensington Palace te Londen vastgesteld.

dat schout, noch schepenen zonder toestemming van Willem III of van de Nassause Domeinraad dienstreisen mochten ondernemen en nieuwe werken mochten opstarten of uitvoeren. Het reglement werd afgesloten met de verwachting dat schout, schepenen, secretaris en andere dienaren alles precies zouden nakomen, 'want wij 't selve ten besten van Onse voorz[egde] heerlijkckheit bevinden te behooren'.²¹ Blijkbaar trok Swaens zich van dit reglement niet veel aan. Een rekest dat in 1701 bij het Hof van Holland werd ingediend is hiervan een bewijs. Een aantal inwoners van de Zwaluwen vond dat Swaens zich meester had gemaakt van de 'Garinge van de verpondinge aldaer, ende daar voor te profiteren' en dat zij nu meer buitengewone verpondingen moesten betalen dan voorheen. Ook zou hij zelf ontheffing hebben gekregen voor de betaling van de verpondingen voor land dat hij samen met zijn schoonmoeder in eigendom had.²² Hierdoor werden de dorpen extra belast.²³ Bovendien had Swaens vanwege zijn werkzaamheden een bedrag van 2.690 gulden en 14 stuivers gedeclareerd voor onder andere reis- en verteerkosten. Dit bedrag werd in de rekening van de verpondingen van 1693 opgenomen en aan Swaens uitbetaald.²⁴

Een rekest aan de Pruisische koning

De vier schepenen waren het in 1712 met Dingmans eens dat de twee ambten gescheiden zouden moeten worden. Twee schepenen werden gemachtigd om niet alleen aan de Pruisische gezant Von Hymmen, maar ook aan de Staten-Generaal een verzoek daarvoor te richten.²⁵ Zoals wij al eerder zagen werd de Pruisische koning in 1711 door de Staten-Generaal in hun hoedanigheid van executeurs-testamentair alvast provisioneel met Hooge en Lage Zwaluwe beleend. Deze schepenen verzochten Frederik I in de toekomst deze ambten over twee personen te verdelen. De ontvanger zou vervolgens precies en van jaar tot jaar de rekeningen moeten opmaken.²⁶ Zij stelden voor als ont-

21 NA, 1.08.11, ND, inv. 611, 137v, Reglement. Hieruit blijkt dat het collectloon toen vijf procent van de opbrengst van de belastingen bedroeg. Zie NA, 1.08.11, ND, inv. 611, 136v en 137r, Reglement.

22 Het ging hierbij om 39 morgen en 240 roeden grond.

23 Zie voor belastingheffing hoofdstuk 8.

24 NA, 3.03.01.01, HH, inv. 3070, Rekest van Pieter Adriaantsen Vos (z.d.). Swaens had kosten gemaakt om een verordening te laten vaststellen dat hij voor het ophalen van belastingen een loon (collectloon) kreeg tegen drie procent van de opbrengst. In 1701 dienden Vos en Antoni Jansse Ardonne bij het Hof van Holland een rekest in met het verzoek voor een *mandement pœnaal* tegen Swaens. Dit is een bevelschrift om iemand te verplichten of te verbieden iets te doen op verbeurte van een boete of straf (pene), door het Hof van Holland te bepalen. Zie Le Bailly, *Hof van Holland*, 157. Een groot aantal ingezetenen/ingelanden had beide heren op 16 januari 1701 gemachtigd om in deze situatie verbetering te brengen. Op 27 maart 1703 besloot het Hof van Holland dat beide partijen op 16 april 1703 voor de raden Jacob Vallensis en Iman Cau moesten compareren, en *die hen luijden hooren en*, indien mogelijk, *vereenigen sullen*, anders zou men een uitspraak in deze zaak doen. Swaens werd op 4 april 1703 gedagvaard. Helaas is de afloop van deze kwestie onvindbaar.

25 Dat waren Pieter Anemaet en Pieter Antoni den Engelsen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 1r (24 februari 1712). Beiden gingen op 29 februari 1712 naar Den Haag om het verzoek aan Von Hymmen persoonlijk over te brengen. Die vond het goed dat er bij Frederik I een rekest werd ingediend. Dit deden de twee schepenen in Den Haag op 7 maart en op 11 maart 1712 stuurde de Pruisische koning zijn reactie hierop. Op 12 maart 1712 waren de schepenen weer terug in de Zwaluwen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 337, Declaratie van Pieter Anemaet (1712).

26 GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 36-37, Rekest van de Zwaluwse schepenen aan Frederik I (7 maart 1712).

vanger een aparte functionaris aan te stellen of het ambt in het openbaar te laten aanbesteden en wel aan degene die het minste zou vragen. De ontvanger ontving een tantième van zes procent van de opbrengst van deze belasting. Er zouden altijd personen gevonden kunnen worden die dat voor tweeënhalf procent wilden doen.

Wanneer de twee ambten niet werden gesepareerd dan zouden deze dorpen over enkele jaren insolvent zijn. Het was al zo ver dat bijvoorbeeld de rentes van geleend geld moeilijk betaald konden worden. De financiële situatie in de Republiek was als gevolg van de oorlogen tegen Frankrijk in 1672-1678 en 1688-1697 (de Negenjarige Oorlog) in het algemeen al niet rooskleurig. In deze periode was de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) nog aan de gang, een oorlog die van de Republiek nog grotere financiële inspanningen vergde. Vooral het gewest Holland had grote financiële tekorten. Om deze oorlogen te kunnen bekostigen werden extra belastingen geheven.²⁷ Bovendien was er vooral in de decennia rond 1700 sprake van een algehele malaise in de landbouw. De inwoners en in het bijzonder de boeren in de Republiek kregen te maken met een verhoging van de belastingen en polderlasten, terwijl hun inkomen daalde.²⁸ Die problemen deden zich ook in de Zwaluwen voelen. Het was nu afwachten hoe de Pruisische heer op hun verzoek zou reageren.

9.3 Benoeming van Bernard van Santen als opvolger van Swaens

Vier personen hadden gesolliciteerd naar alle vacante ambten van Christiaan Swaens. Een van de sollicitanten was Bernard van Santen uit Dordrecht.²⁹ Hij schreef dat hij een agent was van Frederik I en dat hij vanaf zijn geboorte al een onderdaan van hem was.³⁰ Ook had de koning toen hij op doorreis in de Republiek was een nacht in de woning van Van Santen te Dordrecht doorgebracht. Bovendien had hij nog een aantal financiële claims op de koning, waarvan hij zou afzien als deze hem aannam.³¹ De ko-

27 Dormans, *Het tekort*, 75-76.

28 Diederiks e.a., *Agrarische samenleving*, 129.

29 Andere sollicitanten waren Johan Kuijpers, Cornelis van den Honert en François Wilhelm van Ravenstein.

30 Hij was in Dordrecht aangesteld als agent van Frederik I.

31 GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 45r-46r, Sollicitatiebrief van Bernard van Santen aan Frederik I (z.d., waarschijnlijk december 1711). Hij schreef deze brief nog vóór het overlijden van Swaens. Toen Van Santen solliciteerde had hij de 'ouderdom van zestig jaaren' reeds bereikt. De agent merkte op dat mocht hij worden aangenomen hij dan maar kort van deze baan, die van 'wijinig profijt' was, zou kunnen genieten. In maart 1712 was hij 64 jaar. Zie GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 45v, Van Santen aan Frederik I (z.d., waarschijnlijk december 1711); 55r, Van Santen aan Frederik I (5 maart 1712). Zie voor zijn benoeming ook hoofdstuk 10. Van Santen was een Hollander in Pruisische dienst. In 1682 had hij de eerste trasmolen, voor de vervaardiging van cement, aan de Rijn gebouwd. Zie Nose, *Briefe II*, 205. Bekend was de Dordtse cement die werd gemaakt van gemalen tufsteen, een vulkanisch gesteente. Van Santen had met Frederik I een contract gesloten voor de levering van onder andere cement, tras en stenen voor de fortificatie van Wezel. Er was overeengekomen dat Van Santen bij de aanvoer van materialen op de Rijn nergens tol hoefde te betalen. In Keulen werd hij echter aangehouden en moest meer dan 5.000 rijksdaalders neertellen. Ook zonk een door Van Santen op eigen kosten geladen schip met stenen, eveneens bestemd voor de fortificatie van Wezel, in de Rijn. Van Santen zou afzien van zijn claims wanneer hij werd aangenomen als opvolger van Christiaan Swaens. Zie GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 45v-46r, Van Santen aan Frederik I (z.d., waarschijnlijk december 1711). Van Santen wilde heel graag worden benoemd. Op 5 maart 1712 schreef

Weshalven den Suppl^{te} de Grijmoedighheijt neemt
 van U Koninklijke Majesteijt onderdanig^{te} te
 bidden, dat by het afsterven vande gemelte
 Ballieu Swaens, hij met die bedieninge deswelke
 vermist syne naburighheijt, ende voor 'z Agents
 plaasse hem Supplians. Beeter Conuenient als
 jemant anders van U Koninklijke Majesteijts
 onderdanen, gelieve te begenadigen: hoopende den
 Suppliant, dat U. Majesteijt dese beede te meer
 sal gelieven te begunstigen, omdat U. Majesteijt
 in syne laatste reijse naar Holland. passeerende
 de Stad Dordrecht, en den Suppliant die hoog-
 geagte en onvergetelyke eer hebbende aangedaan
 van in sijn Suppl^{te} geringe vlijtinge te vernagten
 als doen bovende genade hem Suppliant bewezen,
 (waer voor nog schuldighlyk dankbaar is) van
 sijn verdere Koninklijke goetheijt, heeft gelieve
 te verseecken.

Afb. 55 Detail van de sollicitatiebrief van Bernard van Santen, december 1711.

ning benoemde Van Santen inderdaad als opvolger van Swaens. Er werd voor hem een aanstellingsbrief gemaakt. Van Santen kreeg van Frederik I een volmacht om al diens functies uit zijn naam te vervullen. Uiteraard diende hij alles te doen wat een goede en getrouwe schout, ontvanger, heemraad en dijkgraaf behoorde te doen met de daarbij behorende traktementen en emolumenten. Hij moest zijn eed afleggen in handen van Von Hymmen. Van Santen diende jaarlijks een bepaald bedrag aan recognitie te betalen.³² Ten slotte gelastte Frederik I de dijkgraven, schepenen, heemraden en ingezetenen van de heerlijkheid Hooge en Lage Zwaluwe Van Santen in al zijn functies tijde-

hij in Berlijn een brief aan Frederik waarin hij nog meer claims noemde. Wanneer hij aangesteld werd zou dat, gezien zijn leeftijd, maar voor een paar jaar zijn. Zie GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 35 en 55r, Van Santen aan Frederik I (5 maart 1712). Van Santen kreeg zijn zin, want op 11 maart 1712 benoemde Frederik I hem als opvolger van Christiaan Swaens. In 1736 was de inmiddels 88-jarige Van Santen nog steeds schout-baljuw in de Zwaluwen. Er was wel een substituut-schout-baljuw die (een deel) van zijn werkzaamheden uitvoerde.

³² Het bedrag van de recognitie werd in de aanstellingsbrief niet genoemd.

lijk en tot herroeping te erkennen.³³ Omdat het dorpsbestuur niet verwachtte dat Van Santen vóór april 1712 naar Zwaluwe zou komen om zijn functies te aanvaarden hadden de Zwaluwse schepenen Pieter Brouwer verzocht eenmalig de honderdste penning te innen en deze met aftrek van zijn loon, vóór 1 april 1712 aan secretaris Ane-maet af te dragen.³⁴

Geen scheiding van de twee ambten, wel meer controle

Frederik I besloot dus de functies van ontvanger en schout-baljuw in één persoon te handhaven. Blijkbaar speelde de nieuwe heer van de Zwaluwen op zeker en wilde of durfde hij daarom in de bestaande situatie geen verandering aan te brengen. Ook is het niet uitgesloten dat hij dit op advies van zijn functionarissen in Den Haag of in Berlijn heeft gedaan, omdat hij zelf onvoldoende op de hoogte zal zijn geweest van de gevaren die ontstonden door vermenging van de twee functies.³⁵ Van Santen kreeg dus toestemming om substituut-schout-baljuw Daniel van Bodegem tevens aan te stellen als substituut-ontvanger. Hijzelf bleef wel de eindverantwoordelijke.³⁶ De klachten die de schepenen hadden geuit over het niet opmaken of het niet afsluiten van de diverse rekeningen werden zeker door Frederik I onderkend. De substituut-ontvanger kreeg van Frederik instructies. Hij moest aan Van Santen iedere drie maanden een overzicht van zijn inkomsten en uitgaven overleggen met vermelding van wie en waarover ontvangen werd en aan wie en waarvoor betaald werd. Ook moest iedere handeling worden voorzien van een datum. Tevens diende hij op tijd behoorlijk rekening en verantwoording te doen van de verpondingen, honderdste en tweehonderdste penning over het jaar 1712 en dit alles te doen 'tot sijns heer van Santens goetvinden en welbehagen, en op zodanige verdere last en instructie' die hij van de Pruisische koning had gekregen. Dit hield in dat de controle door ontvanger Van Santen op zijn substituut werd aangescherpt. Het probleem was hiermee niet helemaal opgelost, want Van Santen moest in zijn functie van schout-baljuw nog steeds de ontvanger controleren. In het dorps huis te Hooge Zwaluwe beloofde Van Bodegem, in aanwezigheid van een vijftal schepenen, dit alles getrouw na te komen.³⁷

Introductie van Van Santen in de Zwaluwen

In gezelschap van Von Hymmen en de Pruisische raad Floris Pieter Pittenius werd Van

³³ GStA PK, I HA GR, Rep. 64 I, nr. 46, 42r-43v, Aanstellingsbrief voor Bernard van Santen (11 maart 1712).

³⁴ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 1v (20 maart 1712). Frederik I gaf op 25 maart 1712 aan de secretaris toestemming om Brouwer deze belasting te laten innen en af te dragen totdat de nieuw aangestelde baljuw en ontvanger in functie zou zijn of dat deze een andere regeling had getroffen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 1v-2r (3 april 1712) en de autorisatie van Frederik I (25 maart 1712).

³⁵ In de door mij geraadpleegde bronnen is hierover niets te vinden.

³⁶ Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 6v (16 oktober 1712). Van Bodegem was door Frederik I ook als substituut-schout-baljuw benoemd. Zie hoofdstuk 8.

³⁷ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 6v (16 oktober 1712). Hierbij waren de schepenen Pieter Anemaet, Pieter Antoni den Engelsen, Severijn Hesius, Johan Silvius en Adriaan Peter Nelemans aanwezig.

Santen aan de bestuurders en de Zwaluwse bevolking voorgesteld. Om hen met alle respect te ontvangen werd de schepenen verzocht op tijd in het dorps huis te Hooge Zwaluwe bijeen te komen en de drie heren bij hun aankomst te begroeten. Om aan de gebeurtenis een feestelijk karakter te geven werden de mannelijke inwoners van Zwaluwe opgeroepen, indien ze dit wilden, vóór de aankomst van Van Santen op het raadhuis ‘onder haare respective Compagnien en vaendels inde wapens te komen omme vervolgens behoorlijke te salueren, salvoes te doen’. Dit kan beschouwd worden als een soort *Blijde Inkomst*.³⁸ Ook werd aan de inwendige mens gedacht. Von Hymmen gaf opdracht een maaltijd te bereiden waarvoor de drie heren uit naam van de magistraat uitgenodigd werden, maar de schepenen en de secretaris moesten hun eten en drinken zelf betalen. De rest werd uit de dorpskas betaald.³⁹

9.4 Aanpassen van de onkostendeclaraties van Swaens

Na de dood van Swaens moest een aantal financiële zaken geregeld worden. Het dorpsbestuur besloot allereerst de onkostendeclaraties van Swaens en ook die van diens substituut Pieter Brouwer aan te passen. Zoals uit de brief van de schepenen Pieter Anemaet en Pieter Antoni den Engelsen aan Frederik I bleek, stonden er in de rekening van de honderdste penning onnodige posten voor reizen, vacaties en verteerkosten die nog niet waren verwijderd.⁴⁰ Men wilde hier nu met terugwerkende kracht iets aan doen.⁴¹ De lokale stadhouder, schepenen en gecommiteerde ingelanden kwamen bij elkaar om de declaraties kritisch te bekijken, waar nodig aan te passen en daarna op te nemen in de rekening van de honderdste penning.⁴² De daggelden van Swaens werden bijgesteld van zes naar vijf gulden en de reiskosten van Zwaluwe naar Den Haag v.v. bepaald op zes gulden. De bestuurders van Hooge en Lage Zwaluwe reisden naar Den Haag, niet alleen om vanwege hun benoeming of herbenoeming de eed af te leggen, maar ook om bijvoorbeeld overleg te plegen met de Pruisische vertegenwoordigers of

³⁸ Zie ook hoofdstuk 7 en 14.

³⁹ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 2v-3r (12 juni 1712). Op 22 juni 1712 werd de aanstelling van Van Santen aan de schepenen voorgelezen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 3r (22 juni 1712).

⁴⁰ Deze kosten waren gemaakt voor onder andere het betalen van de oorlogscontributies. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 7v (2 maart 1713). Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) moest het dorpsbestuur van de Zwaluwen via Johan de Wijse in Breda aan de ontvanger-generaal in Maubeuge (Frankrijk) contributies afdragen. Deze gelden moesten door mevrouw Swaens aan De Wijse worden betaald. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 780, schout en schepenen aan gezant Meinertshagen (31 augustus 1713). Voor de afdracht van de contributies zie RAT, 2500, DZ, inv. 603 t/m 623, 1342 en 1344. Er werden vacatiegelden uitgekeerd als vergoeding voor onder andere het bijwonen van vergaderingen.

⁴¹ Op 1 december 1712 werd een besluit hiertoe genomen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 7v (2 maart 1713). De gecommiteerde ingelanden van de Zwaluwse polders zouden hiervoor een uitnodiging ontvangen.

⁴² Op 21 maart 1713 kwamen stadhouder Van Bodegem, de schepenen Pieter Anemaet, Pieter Antoni den Engelsen, Severijn Hesius, Adriaan Peter Nelemans, Cornelis Hermans van Raamsdonk, Wouter Kleijn en de gecommiteerde ingelanden Joost Basen, Jan Dingman Matthijssen, Pieter Brouwer, Cornelis en Antoni Jansse Ardonne bijeen.

het archief te raadplegen.⁴³ Een aanzienlijk bedrag van 449 gulden en 2 stuivers aan onder andere reis- en vacatiekosten werd geschrapt.⁴⁴

Figuur 7 Aanpassingen op de declaraties van Christiaen Swaens

Jaar	Oorspronkelijk bedrag declaraties in guldens en stuivers	Vermindering in guldens en stuivers	Uiteindelijk bedrag in guldens en stuivers
1702	491-16	119-00	372-16
1703	343-02	111-02	232-00
1704	448-01	97-00	351-01
1705	401-09	122-00	279-09
Totaal	1.684-08	449-02	1.235-06

9.5 Verzoek tot afdracht van achterstallige verpondingen

Mevrouw Swaens diende over 1711 nog 2.137 gulden en 19 stuivers bij de ontvanger-generaal van Holland, Van Aerssen, af te dragen.⁴⁵ Duidelijk is dat het hier en ook in het vervolg ging om achterstallige betalingen en nog niet om afdracht van belasting-gelden door de nieuwe heer die deze, zoals wij al zagen, zou weigeren.

Figuur 8 Overzicht van de nog af te dragen gewone verpondingen over 1711

Dorp	Bedrag in guldens en stuivers
Hooge Zwaluwe	1.244-00
Lage Zwaluwe	893-19
Totaal	2.137-19

Mevrouw Swaens was echter van mening dat zij niets meer hoefde af te dragen omdat de verpondingsrekening van 1711 een voordelig saldo had. Zij had blijkbaar van de tweehonderdste penning meer belasting geïnd dan nodig was geweest. Het dorpsbestuur beaamde dit, maar de rekening van de honderdste penning had een nadelig saldo. Mevrouw Swaens was over deze rekening nog behoorlijk wat geld schuldig. Zij wilde het voordelig saldo gebruiken om daarmee tekorten op andere rekenin-

⁴³ Bij het bepalen van de daggelden werd verwezen naar de resolutie van de heren van de magistraat van Hooge en Lage Zwaluwe (30 december 1672).

⁴⁴ Zie figuur 7. Verder werd afgesproken om de rekening van de honderdste penning op 26 april 1713 te behandelen. Hiervan werden mevrouw Swaens en Brouwer op de hoogte gesteld. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 8, 9r en 10r (21 maart 1713). Ook de declaraties van Brouwer werden fors bijgesteld van 1.006 gulden en 11 stuivers naar 474 gulden en 3 stuivers.

⁴⁵ RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713). Zie voor de rekening met bijlagen van de verpondingen over 1711 met bijlagen: RAT, 2500, DZ, inv. 619 en 620.

Afb. 56 Album amicorum van Nicolaas Vivien (1631-1692), de vader van Maria Swaens Vivien, 1650-1675.

gen te vereffenen.⁴⁶ Het dorpsbestuur vond echter dat alle rekeningen ‘gelijkelijk behoorden[te worden] afgedaan’ en dat tevens ‘alle verschillen geeffent [dienden] te werden’. Intussen waren schout en de schepenen door een deurwaarder aangemaand om het resterende bedrag van de verpondingen bij het kantoor van de ontvanger-generaal in Den Haag te voldoen.⁴⁷ Weduwe Swaens werd daarop verzocht binnen acht dagen te betalen. Bleef zij in gebreke dan zou het Zwaluwse dorpsbestuur genoodzaakt zijn het openstaande bedrag voor te schieten. Het geld diende te worden geleend voor drie maanden tegen een hoge rente. Dat was een zware financiële aderla-

⁴⁶ Advocaat Arnoldus Swaens, de zwager van Maria Swaens, had aan het dorpsbestuur voorgesteld de niet verschuldigde belastinggelden met andere posten te verrekenen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 21v (17 september 1714).

⁴⁷ RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713).

ting voor beide dorpen, maar de enige mogelijkheid om te voorkomen dat er gijzelaars genomen werden en dat het dorpsbestuur nog meer boetes en kosten moest betalen.⁴⁸

Van Bodegem en zijn schepenen besloten de Pruisische gezant Daniel Meinertshagen te Den Haag op de hoogte te stellen van de problemen die zij met Maria Swaens hadden. Frederik I had ten behoeve van zijn Hollandse lenen zijn gezant belast met een aantal werkzaamheden. Zo regelde Meinertshagen in de Zwaluwen onder andere de verpachtingen, hoorde de rekeningen af zodat ze afgesloten konden worden en zorgde tevens voor de afwikkeling van nog openstaande zaken.⁴⁹ Omdat het dorpsbestuur het niet helemaal eens was met de posten die door mevrouw Swaens in haar verpondingsrekeningen waren opgenomen, werd Meinertshagen en Pittenius door schout en schepenen gevraagd deze verschillen op te lossen.

Het inleveren van de stukken voor de rekening van de honderdste penning

Mevrouw Swaens werd door het dorpsbestuur verzocht alle documenten die betrekking hadden op de rekening van de honderdste penning over de jaren 1708 t/m 1711 bij de secretarie af te geven.⁵⁰ Schout en schepenen konden dan aan de hand van deze stukken de door de weduwe opgestelde rekening controleren. Zodra de betreffende rekening gereed was, kon gezant Meinertshagen deze afhoren en afsluiten.⁵¹ Om te achterhalen of mevrouw Swaens deze documenten wilde afdragen sprak het dorpsbestuur hierover met haar woordvoerder Pieter Brouwer. Deze vertelde dat de vereiste documenten pas afgegeven konden worden nadat hij met advocaat Arnoldus Swaens uit Breda, juridisch adviseur en zwager van Maria Swaens, had gesproken en wel na diens thuiskomst van een synode.⁵² Omdat advocaat Swaens een dag of drie later thuiskwam dan verwacht, moest het dorpsbestuur nog een paar dagen wachten.⁵³ Uiteindelijk werd het wachten niet beloond want de documenten werden niet overgedragen. Mevrouw Swaens had ze aan haar advocaat gegeven en bepaald 'dat die daarmede soude doen so als gedaen moest worden'.⁵⁴

⁴⁸ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 14v (2 september 1713). De aanmaning werd op 31 augustus 1713 gedaan. Wanneer zij geen gehoor gaf aan het verzoek tot betaling dan diende bode Van Gent in aanwezigheid van twee schepenen 'tegens haer op 't kragtigste te protesteren'.

⁴⁹ Zie hoofdstuk 8.

⁵⁰ Zij moest ook de administratie van de schout binnen vijf dagen bij de secretarie afgeven.

⁵¹ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 11v (22 juni 1713). Zie ook RAT, 2500, DZ, inv. 780, Tekst (22 juni 1713). Op 10 juli 1713 zou de rekening van de honderdste penning gereed gemaakt worden. De verpachting van de tienden zou op vrijdag 14 juli 1713 plaatsvinden. Meinertshagen zou een dag eerder in Zwaluwe arriveren om de openstaande zaken af te handelen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, bis 11r (6 juli 1713). In de Nederduits Gereformeerde kerk te Hooge Zwaluwe werd bekend gemaakt dat de rekening van de honderdste penning op donderdag 13 juli 1713 in behandeling zou worden genomen en de volgende dag de rekening van de gewone verponding. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, bis-11r (6 juli 1713); inv. 780, Tekst (22 juni 1713).

⁵² Aanvankelijk vertelde Brouwer dat de weduwe ze pas wilde afgeven wanneer de rekeningen van de honderdste penning t/m 1707 zouden zijn afgewikkeld.

⁵³ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, bis-11v (31 juli 1713). Brouwer had met advocaat Swaens afgesproken op 20 juli 1713 aan het college van schout en schepenen rapport uit te brengen van hun gesprek.

⁵⁴ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 12v-13r (28 augustus 1713).

Het dorpsbestuur vraagt medewerking aan de Pruisische gezant Daniel Meinertshagen

Het dorpsbestuur was nog niet veel verder gekomen en ging zich nu op nieuwe stappen beraden. Besloten werd om ook hier de hulp van de Pruisische gezant Daniel Meinertshagen en de Pruisische raad Floris Pieter Pittenius in te roepen zodat de rekening van de honderdste penning kon worden afgewerkt. De gezant zou binnen vier weken in Hooge Zwaluwe arriveren voor de verpachting van de visserijen en dit betekende dat in die tijd de stukken door het dorpsbestuur moesten worden gecontroleerd.⁵⁵ Mocht er in de rekening iets niet kloppen dan kon dit op tijd aan weduwe Swaens doorgegeven worden. Deze verschillen konden dan door Meinertshagen en Pittenius worden opgelost om ze daarna met de weduwe glad te strijken.⁵⁶ Er werd nu terecht gevreesd dat wanneer de gezant in Hooge Zwaluwe aankwam de rekeningen niet in orde zouden zijn. Het dorpsbestuur had al zijn hoop gevestigd op Meinertshagen en Pittenius. Het dacht dat zij genoeg gezag hadden om mevrouw Swaens te bewegen de documenten af te geven. Men vond dit wel het ‘sagtste middel te wesen, en minst aanstootelijk, en dat daerdoer meer als doer eenig ander middel gepersuaedeert sal werden’. In het geval dat de Pruisische gezant zijn medewerking hieraan niet wilde verlenen, zou het dorpsbestuur dit graag van hem vernemen, zodat andere middelen konden worden toegepast.⁵⁷

Blijkbaar werd er door de gezant positief op het verzoek gereageerd want Pittenius had erover al aan advocaat Swaens, ‘buijten wiens raedt de Weduwe Swaens docht niet-wes doet’, een brief geschreven en hij zou dat ook nog uitgebreid aan Maria Swaens zelf doen.⁵⁸ Omdat het dorpsbestuur nog steeds geen bevestiging van de gezant had ontvangen, was het bang dat zijn brief verkeerd was bezorgd. Aan Pittenius werd gevraagd hoe de zaak er voorstond. De vrees werd uitgesproken dat de kwestie bij de verpachting van de visserijen nog niet zou zijn afgedaan, ‘En wij soude seer geerne eenmael van die sake af sijn’, schreven stadhouders en schepenen aan Pittenius.⁵⁹ Mocht ook mevrouw Swaens het geschil aan Meinertshagen en Pittenius hebben voorgelegd dan werd de gezant ‘gants onderdaniglijk’ verzocht de kwestie door zijn ‘wijse en voorsigtige directie’ zo te sturen dat deze binnen vier à vijf weken kon worden afgedaan.⁶⁰ Het dorpsbestuur had blijkbaar weer goede hoop dat de kwestie snel werd afgehandeld.⁶¹ De gezant werd gevraagd een dag te bepalen om samen in Den Haag de

55 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713). Zie ook RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 13r (28 augustus 1713).

56 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, bis-11v (31 juli 1713).

57 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713). Zie ook RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 13r (28 augustus 1713). Het dorpsbestuur kon weduwe Swaens een proces aandoen.

58 RAT, 2500, DZ, inv. 780, Pittenius aan DZ (7 september 1713). Zie ook RAT, 2500, DZ, inv. 780, Stadhouders en schepenen aan Pittenius (5/6 oktober z.j., vermoedelijk 1713). Van haar antwoord zou Pittenius bericht doen.

59 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Pittenius (5/6 oktober z.j., vermoedelijk 1713). De verpachting stond waarschijnlijk gepland op vrijdag 20 oktober 1713. De gezant zou hiervoor naar Hooge Zwaluwe komen en kon dan gelijk de rekening van de honderdste penning afhoren en afsluiten.

60 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (30 oktober 1713).

61 Ter vaststelling van de punten die beide partijen wilden bepleiten was het nodig om binnen acht dagen visie (inzage) en wisseling van de stukken, die het dorpsbestuur en Swaens zouden willen afdragen, te doen.

zaak te bespreken.⁶² Mocht weduwe Swaens hierover bepaalde ideeën hebben of niet van plan zijn het geschil bij te leggen, 't geene wij egter niet en kunnen dencken', dan wilde men iemand naar Den Haag sturen om met de gezant hierover van gedachten te wisselen en zijn 'wijsen raet en welbehagen daar omtrent te verzoeken'. Daarbij merkte men in alle oprechtheid op dat men de zaak liever zou willen afdoen door een verblijf, een overeenkomst van compromittenten om een geschil aan het oordeel van arbiters te onderwerpen, dan door middel van een proces.⁶³

Afdracht van de honderdste penning 1707-1711

Ook de honderdste penning moest nog door de weduwe worden afgedragen, men was dus al vijf jaar achterstallig.⁶⁴ Er was op 31 augustus 1713 een deurwaarder geweest die schout en schepenen had gesommeerd om deze belasting over de jaren 1707 tot en met 1711 bij het kantoor van de ontvanger-generaal te voldoen.⁶⁵ Mevrouw Swaens werd verzocht binnen acht dagen te betalen.⁶⁶ Mocht zij in gebreke blijven dan moest het dorpsbestuur het openstaande bedrag voorschieten. Schout en schepenen schreven aan de Pruisische gezant dat zij dat geld 'almede niet en kunnen furneren als met negotiatie'.⁶⁷

Figuur 9 Overzicht van de nog af te dragen honderdste penningen over 1707 tot 1712⁶⁸

Jaar	Bedrag in guldens en stuivers
1707	128-10
1708	257-00
1709	257-00
1710	257-00
1711	257-00
Totaal	1.156-10

62 De stukken die daarvoor nodig waren zouden binnen acht à tien dagen van tevoren aan hem worden toegezonden of binnen een door Meinertshagen en Pittenius aan te geven tijdsbestek.

63 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (30 oktober 1713). Een compromittent is iemand die aan een compromis deelneemt.

64 Zie figuur 9. Deze belastingen moesten door of namens de (ambachts)heer worden betaald. De schout als plaatsvervanger van de heer moest hiervoor aangesproken worden.

65 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713). Ook de honderdste penning over 1712 diende afgedragen te worden en wel binnen acht dagen op straffe van gijzeling. Een gijzeling is een arrest op de persoon, een gevangenschap meestal vanwege schulden.

66 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 14v (2 september 1713). Op 21 september 1713 werd een bedrag van 469 gulden en 10 stuivers betaald, echter zonder vermelding waarvoor dit is geweest.

67 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (30 oktober 1713).

68 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (31 augustus 1713).

De weduwe merkte op dat hoewel haar inmiddels overleden man niets van de honderdste penning had ontvangen, zij al het mogelijke zou doen om deze toch af te dragen. Swaens inde niet zelf de belastingen, dat was de taak van zijn substituut-ontvanger Brouwer. Het is mogelijk dat Brouwer deze belastingengelden nog niet had afgedragen.⁶⁹ Tot groot ongenoegen van schout en schepenen wilde zij deze toezegging echter niet hardmaken.⁷⁰ De ontvanger-generaal bleef het dorpsbestuur aanmaningen sturen. Schout en schepenen zullen er zich van bewust zijn geweest dat het zwaard van Damocles boven hun hoofd hing. Begin december 1713 kwam vanwege de nog af te dragen honderdste penning opnieuw een deurwaarder naar Hooge Zwaluwe. Hij had opdracht iemand van het dorpsbestuur in gijzeling naar Den Haag te nemen. Om verdere onkosten te voorkomen werd besloten schepen Pieter den Rooijen als gijzelaar te laten nemen.⁷¹ Er stond intussen een bedrag van 1.285 gulden open. De schepen nam 642 gulden en 10 stuivers mee om de helft van het nog openstaande bedrag te voldoen. Er werd namelijk gezegd dat mevrouw Swaens de andere helft van het bedrag aan een bode had meegegeven met de opdracht dit in Den Haag af te dragen.⁷² Het geld dat door het dorpsbestuur werd voorgeschoten was tegen rente geleend. Omdat het dorpsbestuur nog achterstallige extraordinaire verpondingen moest betalen en hiertoe niet in staat was, bleef Den Rooijen in gijzeling totdat de Gecommitteerde Raden uitstel van betaling hadden verleend.⁷³ Bijna anderhalf jaar later, het was inmiddels februari 1715, werden schout en schepenen door ontvanger Johan de Bruijn uit Dordrecht aangemaand om het resterende bedrag van de honderdste penning te betalen. Zij besloten hierover met de ontvanger van gedachten te wisselen.⁷⁴ Helaas wordt niet vermeld wat de uitkomst van dit gesprek was, maar we kunnen aannemen dat het dorpsbestuur en de ontvanger niet tot overeenstemming zijn gekomen.⁷⁵

69 Zie voor de rekeningen van de honderdste penning 1707 t/m 1711, met bijlagen: RAT, 2500, DZ, inv. 611 t/m 620.

70 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (30 oktober 1713).

71 Deurwaarder Anthonie Courouble kwam op 8 december 1713 in de Zwaluwen om Den Rooijen in gijzeling naar Den Haag te nemen. Den Rooijen verbleef in het huis van herbergier Jan van Thol in Den Haag. Zie RAT 2500, DZ, inv. 624, Rekening voor Pieter den Rooijen (1713); inv. 339, Declaratie van Querin (24 maart 1714).

72 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 16v (7 december 1713). Volgens deurwaarder Querin stond er nog een bedrag van 1.542 gulden open. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 339, Declaratie van Querin (24 maart 1714).

73 Er moest nog 63.256 gulden en 5 stuivers aan achterstallige extraordinaire verpondingen worden afgedragen. In dit bedrag was de belasting over de goederen van de Pruisische koning niet opgenomen. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 339, Declaratie van Querin (24 maart 1714). Stadhouders Van Bodegem was eind december 1713 zelf naar Den Haag gegaan. Hij probeerde daar tevergeefs met de hulp van Meinertshagen en Pittenius in twee dagen tijd surseance van betaling te krijgen of Pieter den Rooijen ten minste vóór de kerstvakantie 'uijt de geijseling te redderen'. Van Bodegem wilde Den Rooijen aflossen, maar de ontvanger-generaal wilde de schepen niet vrijlaten. Pas nadat op 13 januari 1714 de Gecommitteerde Raden uitstel hadden verleend mocht Den Rooijen weer huiswaarts keren. Hij zou 42 dagen in gijzeling zijn geweest. De schepen kreeg de rekening gepresenteerd. De kosten, 194 gulden en 17 stuivers, werden door het dorpsbestuur vergoed. Zie RAT 2500, DZ, inv. 624, Rekening voor Pieter den Rooijen (1713); inv. 341, Declaratie van Daniel van Bodegem (z.d.); inv. 850, Stadhouders Van Bodegem aan Adriaan Anemaet (21 december en 23 december 1713), Advocaat Van Bodegem aan DZ (4 januari 1714) en Kiggelaer aan DZ (27 februari 1714). Zie ook hoofdstuk 8.

74 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 24r (24 februari 1715). Stadhouders Van Bodegem en schepen Pieter Anemaet gingen eind februari 1715 naar De Bruijn.

75 Er werd gesproken over de executie, uitvoering van een vonnis, die door De Bruijn was gedaan. Zie RAT, 2500,

Afb. 57 Rekening van de Staten van Holland voor Pieter den Rooijen vanwege de kosten van diens gijzeling, 9 februari 1713.

Rekening van Pieter den Rooijen
van de gijzeling van Com. ten Hofe van
Dordrecht van de Staten van Holland.

1713

In den December 1712 In boden in name van de
Commissie generaal gehouden omme te maken en
den gijzelen in gijzeling te zetten, daerom
jaerlijck 1000 guld. et. op dit tijdstip van
afgaen vanden gijzeling van den stelde van de
gijzeling gegeven. Besant van de, Bode den
waer van verrijning tot 12, fage samen
reest guld. fwaer 12 — 0-12-0
van de gijzeling waer van verrijning
waer van — 0-12-0
in den jaer aen de gijzeling omme
Expeditie — 3-10-0
aen verrijning van de gijzeling — 0-0-0
van de gijzeling van de gijzeling — 0-3-0
aen de gijzeling van de gijzeling met
de gijzeling van de gijzeling 100-0-0
a 4 gijzeling van de gijzeling 104-17-0

De Staten van Holland van de Staten van Holland
Commissie van de gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling van de gijzeling

9 Feb. 1713

1713-17

Agemaet
Anemaet
Bruijn

De gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling
van de gijzeling van de gijzeling

De ontvanger bleef namelijk doorgaan met het aanmanen van het dorpsbestuur. Nadat De Bruijn weer een sommatie had gedaan werd besloten weduwe Swaens voor de Gecommitteerde Raden van Holland te dagvaarden, ‘en buijten afdoeninge van welke zake met mevr. Swaens de heeren vande magestraet buijten staet sijn’.⁷⁶ Het dorpsbestuur was ervan overtuigd dat het de geschillen die het met Maria Swaens had

DZ, inv. 341, Declaratie van stadhouder Van Bodegem (z.d.). Volgens Pieter Anemaet sprak men over het verlenen van uitstel van executie. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 341, Declaratie van Pieter Anemaet (z.d.). Op 17 maart 1715 zou De Bruijn ‘verder’ uitstel hebben verleend. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 341, Declaratie van stadhouder Van Bodegem (z.d.). In april ging stadhouder Van Bodegem naar Dordrecht en sprak daar opnieuw met de ontvanger. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 24v (7 april 1715). Het gaat hier waarschijnlijk over de betaling van de honderdste penning voor de periode 1702 t/m 1706.

⁷⁶ RAT, 2500, DZ, inv. 780, Brief aan Kiggelaer (27 mei 1715). De personen die in opdracht van ontvanger De Bruijn te Dordrecht in gijzeling waren genomen verbleven in herberg de Rode Leeuw te Dordrecht.

niet langer zonder een proces kon oplossen en dat het onmogelijk was met ontvanger De Bruijn tot een vereffening van de achterstallige belastinggelden te komen.⁷⁷

Opllossen van de verschillen in de rekening van de honderdste penning

Inmiddels kon de rekening van de honderdste penning over de jaren 1707 tot 1712, die door mevrouw Swaens was opgesteld, afgehandeld worden. Men had hiervoor een termijn van twee weken gesteld.⁷⁸ Maria Swaens werd nogmaals verzocht de originele documenten bij de secretarie af te geven zodat het dorpsbestuur de rekening kon nakijken en zou kunnen afhoren.⁷⁹ Schout en schepenen waren het kennelijk niet eens met alle posten die de weduwe in de rekening had opgenomen. Zij legden deze verschillen voor aan de uitspraak van Meinertshagen en Pittenius.⁸⁰ Secretaris Adriaan Anemaet en procureur Joost Basen zouden in verband met de kwestie Swaens voor hen verschijnen.⁸¹ Vanwege het grote belang van deze zaak voor de beide dorpen wilde het dorpsbestuur desnoods een advocaat in de arm nemen. Op 26 mei 1714 werd gemeld dat Anemaet verslag van de comparitie bij Meinertshagen en Pittenius had uitgebracht.⁸² Vermoedelijk heeft hij dat mondeling gedaan want een schriftelijk verslag is helaas niet te vinden.⁸³

Het afronden van deze zaak kostte veel tijd. Zo duurde het bijna twee maanden voordat het dorpsbestuur een afspraak met Meinertshagen had gemaakt. Voor het oplossen van de verschillen wilde het dorpsbestuur vóór medio maart 1714 met de ge-

77 Er liep tegen haar ook nog een proces over het personele consent van 10 augustus 1689 voor de Gecommitteerde Raden. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 22r (9 februari 1715). Voordat er belastingen konden worden geïnd moesten de Staten van Holland daarvoor hun toestemming, consent, geven. De toestemming was gegeven, maar Christiaan Swaens zou de personele tweehonderdste rekening niet hebben gemaakt. Hij had in ieder geval in geen van de saldi van zijn rekeningen het consent van 10 augustus 1689 vermeld. Dit had hij wel moeten doen. Kiggelaer, procureur bij de Staten van Holland, vond dit blijkbaar een sterk argument voor de zaak van het dorpsbestuur, waarom schrijft hij niet. Bovendien had Swaens het batig saldo van de personele tweehonderdste penning opgenomen in de rekening van de honderdste penning. Hierdoor ontstond vermenging van belastinggelden. Dit was blijkbaar en logischerwijs niet toegestaan. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 780, Brief aan Kiggelaer (27 mei 1715).

78 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 17r (14 februari 1714).

79 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 15r (26 oktober 1713).

80 Dit gold ook voor de rekening van de verpondingen.

81 Op 14 juli 1712 werd Joost Basen uit Zevenbergen in de Zwaluwen benoemd tot procureur en op 28 juli 1712 legde hij de eed van trouw af. Waarschijnlijk gaat het hier om notaris Joost Basen uit Zevenbergen, die ook ingeland was. Deze notaris werd op 3 november 1689 door het Hof van Holland te Den Haag geadmitteerd en legde zijn eed af. RAWB, 0608, NoZ, nr. 9 Joost Basen, 1689-1743. Zie ook Heersink e.a., *Register notariorum*, 80. Zie voor de procedure om notaris te worden Heersink e.a., *Register notariorum*, 9. Zie voor de comparitie RAT, 2500, DZ, inv. 347, *Declaratie van secretaris Anemaet* (z.d.); *Specificatie van procureur Joost Basen* (z.d.).

82 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 18v (26 mei 1714).

83 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 17r (23 februari 1714). Aan advocaat Van Bodegem en procureur Kiggelaer werd gevraagd welke documenten nodig waren voor het afschrijven van de al betaalde honderdste penning. Een procureur is iemand die in rechte, met name in civiele zaken, de gedingvoerende partijen vertegenwoordigt, zonder als raadsman op te treden. Vóór 1870 was het ambt van procureur niet te verenigen met dat van advocaat. Secretaris Anemaet kreeg de opdracht ervoor te zorgen dat de betaalde honderdste penning werd afgeschreven. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 17r (23 februari 1714).

zant c.s. hierover een gesprek hebben. Omdat advocaat Swaens toch naar Den Haag ging zou hij dat doen. Ook werd aan de gezant gevraagd een afspraak met de advocaat te maken.⁸⁴ Arnoldus Swaens was al terug uit Den Haag, maar het dorpsbestuur had nog niet vernomen wat hij met Meinertshagen had afgesproken. Omdat de kwestie rond de honderdste penning snel afgehandeld moest worden besloten stadhouders en schepenen op 21 april 1714 een zware delegatie met daarin stadhouders Van Bodegem en drie schepenen naar mevrouw Swaens te sturen.⁸⁵ Haar werd verzocht met hen een dag af te spreken om de verschillen op te lossen. Zij beloofde nog die week naar haar zwager in Breda te gaan om met hem een afspraak te maken.⁸⁶ Meinertshagen had het dorpsbestuur laten weten dat hij bereid was de afgevaardigden van beide partijen te ontvangen. Voorgesteld werd om op 23 april 1714 of daaromtrent bijeen te komen. Mocht dit niet lukken dan moest er naar andere middelen gezocht worden om de kwestie Swaens op te lossen.⁸⁷

In de volgende maanden had weduwe Swaens waarschijnlijk van de Gecommitteerde Raden van Holland een dagvaarding ontvangen. Reden voor haar om bij hen een rekest tegen het dorpsbestuur in te dienen.⁸⁸ Schout en schepenen werden gedagvaard om op 8 oktober 1714 voor de Gecommitteerde Raden te verschijnen. Van Santen was bij ontvanger De Bruijn geweest en had hem de dagvaarding laten zien. Hij hoopte uitstel van betaling te krijgen, maar de ontvanger zei hem echt niet langer op zijn betalingen te kunnen wachten.⁸⁹ Daarom werd in oktober 1714 door de heren Van Bodegem en Den Engelsen 1.369 gulden belastinggeld privé voorgeschoten en aan ontvanger De Bruijn te Dordrecht afgedragen. Er moest nu nog iets meer dan 2.000 gulden betaald worden.⁹⁰ Dit gaf stadhouders en schepenen in ieder geval weer wat tijd om verder naar een oplossing te zoeken. Op verzoek van Otto Frederik Houttuyn, advocaat bij de Staten van Holland, en Philippus (Philips) Kiggelaer, procureur bij de Staten van Holland, vertrok baljuw Van Santen in gezelschap van secretaris Anemaet naar Den Haag. Genoemde vier heren gingen met Meinertshagen en Pittenius overleggen wat zij in de zaak Swaens het beste konden doen. Omdat de kwestie zich nu al twee jaar voortsleepte vroegen zij de Pruisische gezant deze voor hen verder af te handelen.⁹¹ Tevens waren er ook problemen met mevrouw Swaens over de tweehonderdste penning.

84 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (26 februari 1714).

85 De drie schepenen waren Wouter Kleijn, Pieter den Rooijen en Jacobus Silvius.

86 Maria Swaens zou de datum en het tijdstip aan het dorpsbestuur doorgeven.

87 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 18r (21 april 1714). Er werd niet verteld welke middelen men in gedachten had.

88 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 22r (20 september 1714).

89 RAT, 2500, DZ, inv. 780, Brief van Van Santen (26 september 1714).

90 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 22r (11 oktober 1714). In de bronnen wordt verder niets vermeld. Het is niet uitgesloten dat er belasting werd afgedragen over het jaar 1712 e.v.

91 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 22r (11 oktober 1714). Op 25 oktober 1714 werd van de reis naar Den Haag (mondeling) verslag uitgebracht.

De rekening van de tweehonderdste penning

Mevrouw Swaens werd ook verzocht de stukken voor de rekening van de tweehonderdste penning van 1689 bij de secretarie in Hooge Zwaluwe in te leveren.⁹² Dit was een van de eerste rekeningen die Christiaan Swaens had moeten opmaken na zijn benoeming in 1688 als ontvanger en deze belastinggelden waren dus zo'n 25 jaar later nog steeds niet voldaan!⁹³ Mevrouw Swaens diende tevens binnen drie dagen bij de secretarie of op het ontvangkantoor van De Bruijn het geld af te dragen dat door haar of nog door haar man hiervan was ontvangen. Mocht de weduwe in gebreke blijven dan zou ook zij worden gegijzeld.⁹⁴ Haar reactie hierop kwam enige dagen later. Toen werd uit haar naam door deurwaarder Huig Franz. van Gent aan het dorpsbestuur een gerechtelijke aanzegging gedaan. Het dorpsbestuur besloot met de reeds begonnen procedure bij de Gecommitteerde Raden verder te gaan, terwijl aan Pittenius werd geschreven dat men hoopte dat de kwestie met Swaens snel opgelost zou worden.⁹⁵

Mevrouw Swaens had intussen de rekening opgesteld en aan het dorpsbestuur afgegeven. Op 17 september 1714 kwamen stadhouder en schepenen bijeen om deze rekening af te handelen. Mevrouw Swaens was hierbij niet aanwezig, wel verscheen tijdens deze bijeenkomst haar advocaat. Hij vond echter dat hij zich niet kon inlaten met het doen of presenteren van deze rekening. Hij beweerde zelfs dat dit al was gebeurd en dat men nu bezig was met de presentatie van de gelden die door zijn broer Christiaan zouden zijn ontvangen. Hij was van mening dat Meinertshagen en Pittenius mochten beslissen of hier al dan niet rekening over moest worden gedaan. Door stadhouder en schepenen werd aan de advocaat voorgesteld dat hij onder voorbehoud ermee akkoord zou gaan dat de rekening door hen werd afgehandeld en dat aan Meinertshagen en Pittenius gevraagd zou worden of zij ook in deze rekening de verschillen wilden afdoen. Swaens wilde dit niet en herhaalde nog een keer dat hij zich met de presentatie van deze rekening niet kon bemoeien.⁹⁶

Gecommitteerde Raden verlenen surseance van betaling

Schout en schepenen bevonden zich in een lastig parket. Omdat de weduwe Swaens niet betaalde, moesten zij ook een deel van de nog af te dragen honderdste en tweehonderdste penning zelf voorschieten. Het dorpsbestuur wilde voorkomen dat er boetes en kosten moesten worden betaald en dat er gijzelaars werden genomen.⁹⁷ Zoals

⁹² Deze rekening was op 10 augustus 1689 door de Staten van Holland geconsenteerd. Van Gent, naast bode ook deurwaarder van de 'gemeenelants middelen over Hollant ende Westvrieslant', kreeg begin september 1714 opdracht om mevrouw Swaens gerechtelijk aan te zeggen dat zij de stukken moest afgeven.

⁹³ De nog te innen gelden waren voor het dorpsbestuur. RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 39r, *Actum in Collegio den sevende December seventienhondertachtien*. Zie voor de rekening van de tweehonderdste penning over 1689 met bijlagen: RAT, 2500, DZ, inv. 565-566.

⁹⁴ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 20r (25 augustus 1714) en 20v (4 september 1714).

⁹⁵ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 21r (9 september 1714). De aanzegging was op 8 september 1714 bij de schepenen Johan en Jacobus Silvius gedaan.

⁹⁶ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 21v (17 september 1714).

⁹⁷ Dit kon niet altijd worden voorkomen. Zie voor de gijzelingszaak van schepen Den Rooijen noot 73.

al eerder gezegd moest er door dorpsbestuur over het geleende geld rente worden betaald.⁹⁸ Voor het geval dat weduwe Swaens niet of niet op tijd zou betalen werd bij de Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier een verzoek voor surseance van betaling ingediend.⁹⁹ Het ambtsgebied hiervan strekte zich uit over het zuidelijk gedeelte van de huidige provincie Noord-Holland, over geheel Zuid-Holland en over Hollands Brabant. De Gecommitteerde Raden waren belast met de uitoefening van taken op het terrein van bestuur, admiraliteit, militaire en juridische zaken en vooral op financieel gebied. Dit was het meest omvangrijke deel van de taak van de Gecommitteerde Raden. Zij hadden het toezicht op onder andere de ontvanger-generaal, de ontvangers en de collecteurs. Het belangrijkste taakonderdeel bij juridische zaken was de rechtspraak in belastingzaken. Zo moesten zij ondermeer de geschillen tussen belastingpachters en belastingplichtigen zoveel mogelijk proberen te voorkomen en indien nodig door middel van rechtspraak oplossen.¹⁰⁰ Sinds 1604 was de zittingstermijn van de Gecommitteerde Raden drie jaar. Binnen het college waren verschillende commissies actief, ieder op één van de arbeidsterreinen ervan. Elk jaar vond in de maand mei de verdeling van de werkzaamheden binnen de vaste commissies plaats. Een commissie bestond meestal uit twee leden.¹⁰¹

Eind december 1713 kreeg het Zwaluwse dorpsbestuur goed nieuws over de behandeling van zijn rekest. Advocaat Pieter van Bodegem uit Den Haag, een broer van Daniel van Bodegem, deelde mee dat het erop begon te lijken dat de zaken met betrekking tot de surseance bij de Raden redelijk 'in ons faueur' begonnen te komen.¹⁰² Omdat de Gecommitteerde Raden pas in het nieuwe jaar weer zouden vergaderen kon de kwestie nog wat 'sleurende' blijven.¹⁰³ Het verzoek om uitstel van betaling was met het advies van de ontvanger-generaal Van Aerssen in handen gesteld van de commissarissen Lieve Geelvinck, heer van Castricum, en Van Schuijlenburg die de zaak van het Zwaluwse dorpsbestuur in behandeling hadden genomen. De stadhouder van de Zwaluwen had er alle vertrouwen in dat het dorpsbestuur uitstel van betaling zou krijgen en dat men dit zonder de hulp van Meinertshagen en Pittenius niet had kunnen bewerkstelligen.¹⁰⁴ Advocaat Van Bodegem had uitgebreid met Geelvinck over de kwestie gesproken. De commissaris beloofde de advocaat zich ten gunste van het Zwaluwse bestuurders op te stellen, onder voorwaarde dat men zo

98 Om aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen werd door schout en schepenen in 1716 aan de Pruisische gezant toestemming gevraagd een lening van 5.000 gulden te sluiten. Zij hadden een bedrag tussen de 4100 en 4200 gulden 'van de Een en d'ander' geleend en het geld was inmiddels teruggevraagd. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (14 december 1716).

99 Voor de betaling werd niet teruggevallen op de heer.

100 Liesker en Fritschy, *Gewestelijke financiën*, 16-17.

101 Kaajan en Otten, *Gecommitteerde Raden*.

102 Advocaat Van Bodegem trad op als advocaat voor het dorpsbestuur van de Zwaluwen.

103 Omdat commissaris Geelvinck op 3 januari 1714 naar Amsterdam was vertrokken en niet vóór 11 of 12 januari 1714 terug zou zijn lag de zaak voorlopig stil en moest schepen Den Rooijen nog in gijzeling blijven. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 850, advocaat Van Bodegem aan Adriaan Anemaet (4 januari 1714). Zie voor Lieve Geelvinck hoofdstuk 10.

104 RAT, 2500, DZ, inv. 850, Daniel van Bodegem aan Adriaan Anemaet (23 december 1713).

spoedig mogelijk de openstaande rekeningen bij de ontvanger voldeed.¹⁰⁵ De Gecommitteerde Raden verleenden het dorpsbestuur op 13 januari 1714 voor zes maanden surseance van betaling voor de achterstallige honderdste penning over de periode 1701 tot 1712.¹⁰⁶ Zij deden dit nadat zij het advies van de ontvanger-generaal hadden gelezen en kennis genomen hadden van het rapport, de overwegingen en het advies van de commissarissen Van Schuijlenburg en Geelvinck.¹⁰⁷ Ondanks het feit dat voor de Gecommitteerde Raden een proces tegen mevrouw Swaens gevoerd werd, moest het dorpsbestuur wel aan zijn financiële verplichtingen voldoen. In 1715 werd besloten weer surseance aan te laten vragen voor het nog openstaande bedrag van de honderdste penning en tevens voor de afdracht van de tweehonderdste penning en wel voor een periode van zes of twaalf maanden.¹⁰⁸ Mocht er nadere uitleg nodig zijn dan moesten procureur Kiggelaer c.s. dit schout en schepenen meteen laten weten, omdat dezen vreesden dat de ontvanger opnieuw iemand vanuit hun midden in gijzeling zou nemen.¹⁰⁹

9.6 Voorstel voor het aangaan van een compromis met weduwe Swaens

Begin 1715 had het dorpsbestuur met mevrouw Swaens nog steeds geen overeenstemming bereikt.¹¹⁰ Dan wordt het idee naar voren gebracht om door middel van een compromis een einde aan de problemen te maken.¹¹¹ Op de vraag van het dorpsbestuur of zij daarvoor voelde had de weduwe geantwoord dat zij eerst met haar advocaat wilde overleggen en dat zij 'so aanstonts een expresse naar Breda aen sijn ed[ele] soude senden'. Haar antwoord werd uiterlijk op dinsdag 12 februari 1715 verwacht.¹¹² Blijkbaar stond haar het idee wel aan. Precies op tijd werd namens mevrouw Swaens door Brouwer een concept compromis aan het dorpsbestuur overhandigd.¹¹³ Om ervoor te zorgen dat er een compromis kwam dat door beide partijen geaccepteerd zou worden, besloot het dorpsbestuur om Meinertshagen en Pittenius een beslissing te laten nemen over de nog openstaande geschilpunten en dat alleen hun uitspraak bin-

105 RAT, 2500, DZ, inv. 780, Advocaat Van Bodegem aan het dorpsbestuur (28 december 1713). De administratie zou men pas kunnen krijgen na hierover met weduwe Swaens onderhandeld te hebben. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (30 oktober 1713).

106 Vanwege het betalen van oorlogscontributies aan Frankrijk vroeg het dorpsbestuur bij Gecommitteerde Raden uitstel van betaling aan. Zie RAT, 2500, DZ, inv. 339, Declaratie van Kiggelaer (z.d.).

107 NA, 3.01.05, GR, inv. 4088, Surseance van executie (13 januari 1714).

108 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 25r (27 mei 1715).

109 RAT, 2500, DZ, inv. 780, Brief aan Kiggelaer (27 mei 1715). De procureur kon hierover met advocaat Van Bodegem overleggen. Zie voor de kosten van het aanvragen/continueren van surseance RAT, 2500, DZ, inv. 339, Declaratie van Kiggelaer (z.d.).

110 Dit werd geschreven vanwege een brief die het dorpsbestuur begin 1715 van ontvanger De Bruijn uit Dordrecht had ontvangen.

111 Schepen Johan Silvius werd naar Swaens gestuurd om haar deze vraag voor te leggen.

112 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 22v (9 februari 1715).

113 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 23r (12 februari 1715). De compromissen werden aan elkaar uitgewisseld.

dend zou zijn. Deze zou worden gehouden ‘voor bondig en van waarde, met belofte van ratificatie’.¹¹⁴

Brouwer had namens Maria Swaens ook al een tweede concept compromis bij het dorpsbestuur ingediend. Bij het nalezen hiervan bleek dat dit compromis niet viel onder de vrijwillige rechtspraak van het Hof van Holland en van de Hoge Raad. Bij vrijwillige rechtspraak kon door beide partijen aan bijvoorbeeld het Hof verzocht worden een overeenkomst, die zij onderling en zonder tussenkomst van een rechter hadden gesloten, officieel te bekrachtigen door middel van een akte van willige condegnatie. Als partijen zelf tot de oplossing van een geschil kwamen, konden zij hun akkoord laten vastleggen in een notariële akte. Hiermee wendden zij zich vervolgens tot het Hof dat hen ‘veroordeelde’ tot het naleven van de overeenkomst.¹¹⁵ Het dorpsbestuur vroeg aan mevrouw Swaens of zij bereid was het compromis onder vrijwillige rechtspraak aan te gaan.¹¹⁶ Mevrouw Swaens was wel genegen een compromis te sluiten, maar de voorwaarde dat dit onder vrijwillige rechtspraak zou gebeuren werd door haar afgewezen. Blijkbaar wilde zij zich niet verplichten om de overeenkomst, die misschien niet gunstig voor haar uitviel, na te komen en voelde zij er niets voor dat dit door het Hof van Holland zou worden afgedwongen. Het Zwaluwse dorpsbestuur had daarom enige bedenkingen. Het was namelijk bang dat wanneer mevrouw Swaens geen genoegen zou nemen met een voor haar ongunstige uitspraak en dat zij het onderhandse compromis dan niet nakwam. Dan was het dorpsbestuur alsnog verplicht haar voor het Hof van Holland, de Hoge Raad of voor de Gecommitteerde Raden te dagvaarden.¹¹⁷

Beide partijen sluiten een akkoord

In 1715 beëindigden Meinertshagen en Pittenius hun bemiddeling en arbitrage.¹¹⁸ Waarschijnlijk konden zij niet veel doen in deze zeer gecompliceerde kwestie waarin beide partijen in hun standpunten bleven volharden. Het is ook mogelijk dat zij zich neerlegden bij de uitspraken van de Gecommitteerde Raden. Bovendien overleed in 1715 Pittenius. Mevrouw Swaens had via haar zoon Anthonie aan de magistraat voorgesteld om de kwestie, nu Meinertshagen en Pittenius verzocht hadden van hun arbitrage te worden ontslagen, in handen te stellen van twee rechtsgeleerden. Het voorstel van mevrouw Swaens werd, vanwege niet nader genoemde redenen, door de heren van de magistraat resoluut van de hand gewezen.¹¹⁹ Het zou nog een aantal jaren duren voordat de kwestie Swaens werd opgelost. Deze was nog steeds hangende bij de Gecom-

114 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 23v (21 februari 1715). Er wordt later niet verwezen naar een uitspraak van Meinertshagen en Pittenius.

115 Le Bailly, *Hof van Holland*, 28 en 47.

116 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 24r (27 februari 1715). Deurwaarder Van Gent werd op 27 februari 1715 naar mevrouw Swaens gestuurd om haar dit te vragen.

117 RAT, 2500, DZ, inv. 780, DZ aan Meinertshagen (1 maart 1715).

118 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 26r (6 juni 1715).

119 RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 26r (6 juni 1715).

mitteerde Raden. Om de kwestie te kunnen beëindigen besloten beide partijen nu dan maar in plaats van een compromis via de commissarissen een verdrag of verbaal aan te gaan.¹²⁰ Dit zou onder de willige condemnatie van de Gecommitteerde Raden gesloten worden.¹²¹ Voordat een verbaal kon worden opgesteld moesten de partijen eerst tot een schikking komen wat bepaald geen sinecure was. De commissarissen slaagden er uiteindelijk in om over de geschilpunten met beide partijen tot een vergelijk te komen.¹²² Hiervan werd een verbaal opgemaakt. Daarna sloten beide partijen een akkoord dat zij op 9 december 1718 ondertekenden. Hierin werd aangegeven wat was overeengekomen met betrekking tot het afsluiten van de rekeningen, de verantwoording van de administratie van ontvanger Christiaen Swaens, de afdracht van de diverse belastingen door mevrouw Swaens en de verrekening van de schulden en vorderingen van beide partijen.¹²³ De schepenen gingen volledig akkoord met deze transactie en bedankten stadhouder Van Bodegem en secretaris Anemaet voor hun inspanningen. Anthoni Swaens beloofde uit naam van zijn moeder het akkoord na te komen.¹²⁴ Na zes jaar was er eindelijk een einde gekomen aan een langstlepend conflict tussen weduwe Swaens en het dorpsbestuur van Hooge en Lage Zwaluwe. Het duurde nog een aantal jaren voordat zij en haar zoon aan alle bepalingen van het akkoord hadden voldaan. Pas op 17 juni 1723 verklaarden stadhouder Daniel van Bodegem en de schepenen dat mevrouw Swaens alles had vereffend.¹²⁵ De kwestie met Maria Swaens was eindelijk afgerond.

9.7 Slot

Zoals elke nieuwe lokale heer kregen ook Frederik I en zijn mensen te maken met afwikkelingen van zaken die hadden gespeeld onder hun voorganger. In de Zwaluwen confronteerde het overlijden van schout-baljuw, tevens ontvanger Christiaen Swaens, begin 1712, hen direct met een aantal Hollandse structuren. De eerste betrof de veel voorkomende, maar tegelijk bekritiseerde bundeling van functies in de handen van één persoon, waardoor – in dit geval – het voorgeschreven afleggen van financiële verantwoording door de ontvanger aan de schout onmogelijk werd. Critici ter plaatse wisten echter geen toewijzing van deze functies aan twee personen te bewerkstelligen. Frederik meende genoeg ruimte te kunnen creëren door extra instructies aan een substituut-ontvanger te geven – ogenschijnlijk een wat gekunstelde oplossing.

¹²⁰ Een (proces-) verbaal of verdrag is een overeenkomst tussen personen waarbij men zich bindt aan gedane beloften, afspraken of verplichtingen

¹²¹ RAT, 2500, DZ, inv. 780, Houttuin, Van Bodegem en Kiggelaer aan DZ (z.d.) Op voornoemde brief ontbreekt de datum, daarom is niet duidelijk wanneer deze geschreven is. Onder de handtekening van Kiggelaer staat waarschijnlijk 1717. Op de brief is later met pen het jaar 1717 geschreven.

¹²² Zie RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 38v, Actum in Collegio den sevende December seventien-hondertachtien.

¹²³ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 38v-41v, Actum in Collegio den sevende December seventien-hondertachtien.

¹²⁴ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 41, Actum in Collegio den sevende December seventien-hondertachtien.

¹²⁵ RAT, 2500, DZ, inv. 7, RB 1712-1751, 41v-43r (17 juni 1723). Mevrouw Swaens kreeg op 23 juni 1723 van de verklaring een kopie.

De financiële afwikkeling van de werkzaamheden van Swaens als ontvanger van de gewestelijke belastingen was ingewikkeld. De achterstallige belastingopbrengsten uit de vorige ambtsperiode moesten door het dorpsbestuur nog aan de Staten van Holland worden afdragen. De Zwaluwen dienden zich nu hiertoe tot het gewestelijke bestuur te wenden om samen met de Pruisische gezant in Den Haag tot een oplossing voor het belastingprobleem te komen. Dankzij deze zaak werd gezant Meinertshagen meteen ingewijd in allerlei Hollandse structuren. Uiteindelijk bleek deze, zelfs ondanks zijn bevoegdheid van arbiter binnen de heerlijkheid, niet in staat tot snelle afwikkeling van de betalingsachterstand. Het kwam tenslotte tot een oplossing door directe contacten van het dorpsbestuur met de gewestelijke autoriteiten, in casu Gecommitteerde Raden. Het Pruisische gezag bleek dus de nodige moeite te hebben met de Hollandse structuren, én met de lokale tegenstellingen die aanleiding konden geven tot ontduiking van verplichtingen en tot eindeloze verdragingsstactiek. De merkwaardige driehoeksverhouding tussen de Zwaluwen, Den Haag en Berlijn was opnieuw zichtbaar.